TORKOS LÁSZLÓ.

Pislog, pislog még a mécs, de
Végsőt lobban nemsokára,
Ajkamról a végső sóhaj
Elszáll, mint a gyenge pára;
A végesség karjaiból
Kiragad a végtelen;
Oh, hogy ez a végtelenség
Sötét semmi énnekem!

Századik életévét éli a költő, amikor ezeket a sorokat írom róla. 1839-ben született s egy zivataros, szenvedéssel bélelt magyar századot élt át. Mire a mi korunk küszöbére lépett, érzékszervei felmondták a szolgálatot. Jobb is ez így. Aki Arany János költői ideálján nevelkedett, aki néhány boldog évtizedet is megélt a béke derűs napjaiban, ne lássa és ne hallja rohanós és zűrös életünket. Szégyenkezve beszélnénk róla s riadtan hallgatná a költő.

A százéves költő, aki a lapok szerint nemcsak Magyarország, hanem az egész világ legöregebb aktív költője, szintén dunántúli. Kőszegen született, a gimnázium alsó osztályait itt, a felsőket Sopronban végezte. Most Pesten él, boldogan és szépet álmadozva az egyik Medvei-utcai házban. Boldogan él, mert szelleme, ha el is akadt a mult század végének szentimentális költészeténél, töretlen, és az alkotás lázában ízzik. Most is ír verseket, amelyek, ha nem is keresnek kapcsolatot a ma emberével, a félbenmaradt kort tökéletesen reprezentálják.

Különös érzés ez, a ma még élő költőt szemlélni, aki megállott a költészet fejlődésének egy régebbi stádiumában s annak minden hangulatát visszaadja. Külön tanulmány volna elmélyedni benne. De az idő sürget. Míg megilletődve állunk a tekintélyes korú költő mellett, lapozzuk fel a sárgult oldalakat, s nézzünk szembe verseivel. Íme:

Álomra hajtod nemsokára,
Nemes fa, ismét bús fejed;
Borongó égbolt sírva gyászol
Haldokló, néma táj felett:
Beljebb vonul erdő s mezőről
A varjak éhes serege,
Dult fészkin a kis szárnyasoknak
Zordon szelek bús dalt zokognak,
Elszállt pacsirta s fülmile.

(Álomra hajtod...)

Ez a vers, amelynek első versszakát itt olvashatjuk, 1886 ban újabb költeményként szerepel a költőnek a Petőfi-Társaság által kiadott kötetében. Milyen szelíden zengő ez a hang, mint egy zenélő óra, vagy egy zenélő doboz, amelyet a mai ember oly könnyelműen kiűzött modern bútorokkal berendezett lakásából. A dobozt, amelyben szép régi képe-

ken nagymamák és nagybajuszú nagybácsik néznek szembe büszkén a kor ruházatában a fényképezőgép lencséjével, elrontja az unoka. Most már tankok és gépfegyverek kellenek a gyereknek, és a felnőttnek sincs már ideje az élet izgalmában e bájos zenélő hangra figyelni. Most sajnáljuk csak ennek a kornak az eltűnését, ha Torkos László verseit olvassuk. Ez az igazi zene, amely innen e sárguló lapokból felénk árad! A többi, az már nagyobb és emberibb szenvedést visszhangoz, s már nem eszmélés egy gondtalanabb világból, hanem számadás.

De ugorjunk csak hirtelenében 50 esztendőt; száz évnél nem is olyan nagy idő ez. Őszi harmat után címmel ekkor jelent meg verskötete, amelynek egyik példányába reszkető betűkkel ezt írta be Torkos: „Kedves szülőföldje Múzeumának a rája mindíg meleg szeretettel gondoló fia: Torkos László". Ez a kötet meglepően modernebb hangot üt meg, bár a mentalitás még mindíg a régi derűs világból való. Az ősz jut eszünkbe, azzal a különös és páratelt levegővel, amely estefelé ellepi a kerteket és a házakat s eszünkbe juttatja az elmúlást. Csakhogy Torkos még ebben az őszi hangulaban is derűs s reménykedő. Ami fájdalom megszólal benne, az inkább művi s nem felhőzi be verseinek szakadatlan s töretlen derűjét.

Verselési technikája egyébként pompás és hibátlan. Szinte folyik, rohan, mint a patak vize, egyetlen iramban a végtelen óceán felé. Útjába nem gördít akadályt az sem, hogy családjában egyetlen évben a tragédiák tömege játszódott le. A lélek derűje átvágta magát ezen az időszakon is, s elmerült újra abba a temérdek gyönyörűségbe, amit a költészet nyujtott számára. Valójában égi adomány ez, a költészetben ennyi mindent megtalálni, s az alkotás minden idegizgató gyönyörűségét még százesztendős korban is átélni! A magyar költők nagy részét az életben elkísérte egy tragédia, kevesen éltek meg szép, alkotással teli öregkort. Talán éppen tanítómestere, Arany János dicsekedhetik azzal, hogy mindent elért, amit elérni szeretett volna. Torkosnak nemcsak magas kor jutott osztályrészül, hanem az, hogy még ma is tud alkotni.

De lássunk problémáiból is valamit! Azt az erőt, amely ezt a költészetet még ma is izzásban tartja. A költő várt valamit az élettől, ami e hosszú száz esztendő alatt sem köszöntött be lelke ablakán. Íme a verse, amelyből kitűnik, hogy elégedetlen s vár valamit, ami talán soha senkihez sem érkezik meg:

Még sírom szélén is az égi hatalmat
Esengve kérem,
Csak, addig, még addig ne hívjon magához,
Egy új nap hajnalát, pacsirták új dalát
Míg meg nem érem.

Ne döntsön sírba a fájó tudat:
kimúlni megtört reménnyel —
Egy sugarat, csak egy sugarat,
Mielőtt elnyel az élet!

(Egy sugarat!)

Mi hát ez a sugár, amire a költő várakozik? Megilletődötten állunk a titok előtt. Nem tudunk hozzászólni a kérdéshez, nem tudunk segíteni a költőn. Mi is azt a sugarat várjuk, azt az egyetlent, azt az utolsót, amely megvilágítja előttünk a rejtelmet. Elérkezünk-e vajjon ehhez a pillanathoz? Torkos László nem érkezett el. Az ő műve sem befejezett, hiszen ha az volna, nem kellene már verset írnia. De a törékeny s érzékszerveitől megfosztott lángoló dunántúli lélek még most sem csillapodik, hanem keresi, kutatja a titkot s várja a fényt, amely az utolsó titokról is lerántja a sötétséget.

A költőt felfedte a száz esztendő, s mi is meghatottan zarándokolunk el hozzá s fáradhatatlan munkásságában a dunántúli lelket fedezzük fel. A dunántúli lelket, amelynek eleme a vers s mondanivalója a legtisztább és legzengőbb költészet.

*

PÁLFFY ISTVÁN.

Tűnődő fiatal évek határáról mereng az élet dolgain a költő. Ami lendület van költeményeiben, az mind a megfigyelés élességét s a leírás pontosságát szolgálja. A téma nem emeli fel és nem indítja meg, csak éppen a költemény megírására készteti. Ez bizonyos passzivitást ad, amit azonban írója megtölt hangulattal.

Mai témái vannak, és teljes őszinteséggel szólaltatja meg őket. Látszik, hogy nem hódol semmiféle iránynak, s nem engedelmeskedik semmiféle megkötöttségnek. Ami ki nem fejezett és befejezetlen benne, az mind-mind a saját énjéből ered s önmagába tér vissza. Önmaga is felelős érte. Pálffy még nem engedte szabadjára költészetének teljes lendületét, valami szerénység vagy szemérmesség fogva tartja még. Talán inkább befejezetlenség ez, a költő nem ismeri még a képességeit, s nem tudja kihasználni adottságait.

Néhány egészen jól sikerült költeményén meglátszik, hogy hivatott költő. Teljes mértékben megtaláljuk e verseiben mindazokat a kellékeket, amelyeket ma egy jó verstől elvárunk. És mégis — a költő bánata teszi-e? — nem érzünk kielégülést, sem beteljesülést versei olvasásakor. Valami hideg józanság marad vissza a lélekben versei olvasása után, amit nem tud felmelegíteni kellő fokra az a melegmennyiség, amelyet szíve átáraszt a sorokba.

A Dunántúl hazája.